

FJELL OG VIDDE

Gløtt fra landmålerlivet

Erling Bjørstad

IV. SKJOMEN

De færreste landmålere liker arbeidet i øde, ville fjelltrakter. Det blir mye slit og møye, den mest primitive livsførsel og ensomhetsfølelse i golde omgivelser uten et livsens strå å klynge sig til. Vannene er døde og islagt langt utover sommeren og elvene kalde å vade. Månedslang omgang med ur og bre og grus og stein sliter ikke bare på støvlene, men også på sinnet, og været er lunet og som regel vinterlig. Målingen av slike områder blir derfor gjerne lurt inn på uskyldige, som ikke vet bedre. Jeg så medlidenhet i eldre kollegers øyne, da Skjomen var blit anbetrodd mig. Selv skulde de til vidder og flyer, til dal og bygder med liv og mening og hadde råd til å være deltagende. Selv følte jeg meg imidlertid ikke som nogen paria. Skjomen utløste hos meg intet geografisk begrep, og da jeg så på kartet var det bare en hvit flekk, iallfall der jeg skulde være. Dette vakte min nysgjerrighet, og jeg nærte intet nag.

Jeg fikk lurt meg opp fra Beisfjorden med to kløvhester foran meg og med en fylt parafinkanne i hånden, som for resten av livet ødela bæresenene i armene mine. Hestene var beundringsverdige og klatret i svaene som gjeiter, og bare en eneste gang så jeg dem ryste på hodet, da de balanserte ytterst på en styrting. Vi kom innunder Vombtind, men der var det også slutt for de firbente, og endda var det en mil igjen. Vi slog teltene på blanke svaberget, for en gangs skyld uten pluggene til hjelp, og iallfall jeg sov den bekymredes søvn. Om morgenen ble Skjomen et begrep. Breene veltet imot oss, og brefallet stod som blå vegger omkring det islagte Vombvatnet.

Tind bak tind, og ur og grus og atter breer. Det var uvant og urovekkende, og jeg hadde vanskelig for å innpasse min fremtid i det.

Etter dagers og netters møye fikk jeg på egen og assistenters rygg slitt bagasje og utstyr oppunder foten av Cælkacokka, hvis langeggede rygg var vort første arbeidsmål. Fjellet var etter lappers utsagn ubestigelig, en oppfattning som vi imidlertid ikke delte ubetinget og uprøvet da bestigningen formentlig var forudsatt utført i komager. Mine prøvede drabanter Kristian og Adam og en langskjegget lapp som var engasjeret som kjentmann hadde imidlertid anlagt sine mest betenkelige rynker, ti fjellet så virkelig styggbratt ut med mye ur som så ut til så vidt å ligge på hengepunktet. Imidlertid var det ikke der at døden ventet os. Det var trykkende varmt, og truende svarte skyer viftet om ørene vore da instrumentet omsider var plaseret på eggens høyeste topp og naturen skulde begynne å behandles matematisk. Pludselig begynte det å dure i apparatene, nærmest som en surrende primus, og lyden øket i merkverdighet og uforståelighet under en intens oppmerksomhet fra firkløveret, hvis forbauselse etterhånden gikk over til den skrekk man føler for det overnaturlige. Dette var imidlertid bare innledningen. Kjentmanden, hvis skjegg jeg allerede forbigående har bemerket, fik etterhvert et helt stivnet ansiktsuttrykk indtil han med et fælt skrik: "Jeg brenner i håret," kastet sig overende og som rasende krafset sig i sine animalske utvekster. Hadde vor forbauselse tidligere været behersket ble den nu det motsatte, ti hår og skjegg strittet faktisk til alle sider som pigger, og ut fra de samme prydelser kom den samme surrende lyden som fra instrumentet.

Situasjonen innbød til besluttosomhet, men heldigvis kom Vorherre det menneskelige initiativ i forkjøpet, idet lynet med forferdende kraft slog ned i eggens anden topp, som for et øyeblikk lyste som et flammehav. Oppmerksomheten vendte dog raskt tilbake til lappen som heldigvis samtidig hadde fått tilbake sin vante hårfasong, men ellers ikke ble trett av å fortelle oss hvor nær han hadde været døden.

Fenomenet hadde visst sin store fysiske interesse, som turistmessig appendiks var det derimot udelt ubehagelig og åpnet også visse perspektiver, da vi faktisk en stund forudså uhyggelige hendelser på en antatt ubestigelig topp.

Det trådte imidlertid snart i bakgrunnen for andre ubehageligheter. En

lapp som bragte oss post og ukentlige brødforsyninger hadde - som det senere viste sig - presteret det raffinerte initiativ å forkorte ventetiden med behagelig slummer i min sovepose. Han var sikkert et tettbefolket eksemplar av rasen, og de små innbyggere hadde intet imot å ombytte hjemlandets uskjønne natur med min delikate sauskinnspose. Alt dette visste jeg intet om, og jeg trakterte lappen med de tradisjonelle drammer i hyggelig omgjengelighet utenfor teltdøren. Men posen tapte snart sin hygge. Natten ble ikke lengere den fortjente hvile på dagens strev, men et mareritt av uro og uhygge. Det var også tegn som tydet på at jeg burde rette oppmerksomheten mot den standardiserte medisinkasse, som uåpnet hadde fulgt mig i mange år. Imidlertid visste jeg ikke hvor jeg skulde begynne, da jeg allerminst ante at jeg var utsatt for et overfall av innfødte hvis eksistens og vesen var mig fuldstendig ukjent. I min nød tok jeg tilflukt til Kristian. Den seminaristiske utdannelse har alltid imponert mig ved sin alsidighet, og representanten var ved denne anledning høyt hevet over gjennomsnittet. Etter en inngående betraktning av mit herjede hylster dekreterte han at jeg utvilsomt led av basiller. Sol og luft var medisinen. Diagnosen lød for mig tilstrekkelig dunkel til å virke overbevisende, og en hel søndag sat jeg naken i solsteken for riktig å komme styggedommen tillivs. Symptomene forsvant også virkelig, og de respektive følelser av glede og stolthet var visst nogenlunde ekvivalente. Fortsettelsen ble en helt igjennom ekkel historie, hvis eneste lyspunkt var at Kristian nødig forblev i nærheten når talen nærmet sig basiller.

Værlaget var mildt og omgjengelig, og vi travet i ur og bre dagen lang. De mange og tildels stygge bresprekker skapte spennende situasjoner, som alltid ga assistentene anledning til å gjenta at kr. 4,50 var litt lite å våge livet for. Så stor var nemlig daglønnen deres. Alpinister var vi ikke nogen av oss, men et godt toug hadde vi iallfall, og dette ble brukt slik som omstendighetene og fornuften tilsa. Når snebroene så altfor upålitelige ut, lot vi alltid lappen traversere først, ikke fordi vi anså hans livsverdi mindre enn andres, men udelukkende fordi han var liten og lett og forholdsvis enkel å hale opp igjen. Når dette ikke ble nødvendig, og han hadde fått forankringen istand, lot jeg mig trekke over i liggende stilling under en bevisst tilstreben av den størst mulige utfollingsflate. Den transporttekniske begrunnelse mente jeg å finne i erindringen om vekter og trykkets størrelse

pr cm^2 . Har jeg ved anledningen syndet mot ett eller annet bud i alpinistens bibel, får den høyere utdannelse i andre disipliner ta skylden. Men det gikk iallfall som regel godt.

Fra Oppmålingens våpensamling hadde jeg tatt med en karabin, som jeg daglig slepte med mig i terrenget. Inspirasjonen til denne energi syntes ikke begrunnet i de viltmessige forhold, og da bøssen betegnet en daglig belastning, foretok jeg etterhånden en fullstendig avvebning. Et par dager senere ble en gaupe skremt ut av en ur hvor lappen hadde visse oppgaver med målestaven. Dyret tok peiling rett på målebordet og passerte oss på få meters avstand. Det var første gangen jeg så denne katten, og betraktningen bød på mange momenter av interesse. Instillingen var dog så sterkt behersket av det etterladte våben at jeg overså flere detaljer. Først senere tenkte jeg på hvad i alverden vi skulde gjort med en død gaupe deroppe.

Imidlertid kom den dagen da vi måtte forlegge virksomheten nærmere svenskegrensen. Ved et ufattelig hell hadde jeg fått tre lapper til å overta transporten av vort utstyr med kløvren. Dette var en utviding av erfaringskredsen, som jeg imøteså med interesse. Til riktig tid innfant lappene sig med ti ren sammenbuntet i tre grupper. Renene som hadde gått fritt på beite hele sommeren så helt vilde ut og ga straks anelser utover det interessmessig berettigede. Med en selvfølgelighet som avvebnet enhver innvending levertes renbundtene over i vore hender, mens de egentlige førere begynte å pakke om hele vort utstyr for å gjøre det hensiktsmessig for kløvtransport av den spesielle karakter som ved anledningen var aktuell. Aldrig har jeg følt mig så liten som stillet ansikt til ansikt med disse rødvrengte øyne og denne skog av horn som viftet omkring mig. Fortsettelsen lar sig neppe beskrive i riktig rekkefølge. Sikkert husker jeg iallfall at lappene kom snikende som indianere langs siden på renene for riktig å lure kløvene på dem. Det neste bevisste trin i utviklingen er at jeg stanset i en ur i en sammenfiltret masse av ren og tougverk, forslått og forstumlet, mens iallfall den ene renen hadde slått av seg hornet og blødde noe ganske forferdelig. Og det ble mange akter før kløvene gikk opp. Kløvrenen har imidlertid den egenskap at den farer opp som en villren og faller ned som en tufs. Etter en halv times vandring med de tunge kløver slepte den sig avsted, dukknakket og from med tungen hengende langt ut av munden. Men ikke før var den avsalet og hadde fått en skikkelig hvil, før den med

glede ofret det siste hornet for å slippe fortsettelsen.

Det gode vær ble pludselig avbrutt av sludd og sne. I fjorten dager var det ikke et gløtt så stort at vi kunde se tvers over den lille dalen vi bodde i, og fot dyp sne la sig på ur og stein. Vi har alle opplevet disse dager da vi føler oss overbevist om at det aldrig kan bli godvær mere, og denne gangen holdt vi på å få rett. Vi låstes fast i uvirksomhet og trøstesløshet og gjennomgikk den sjelelige utviklingsprosess som lar jeget komme frem i sin opphøyelse eller i sin fornedrelse. Adam ble melankolsk. Time etter time sat han på en bergnabb og lot sig sne ned med hodet nede i kuften og vedomets blick i de brune øyne. Han var ikke noe oppløftede element i den alminde nedtrykkthet. Nei, da var Kristian bedre. Han ble disputerlysten til det krakilske, og hadde været støttet ham ennu lengere, hadde han sikkert til fortapelsen overbevist mig om at målsak og avholdssak var det eneste i verden. Nå oppnådde han igrunnen ikke annet enn at jeg tok drammen i smug. Selv lot jeg skjegget vokse uten egentlig å være oppmerksom på at jeg samtidig utleverte mig som representanten for det moralske forfall.

Midt i elendigheten kom min avdelingssjef major G. på inspeksjon. Han var blit uroet over enkelte vendinger i mine obligatoriske rapporter, og kom nå for å sette sig inn i sakene ved selvsyn. Han dukket fram i snøføyket med en kjentmann fra Hundalen og ble hilset som en gud. Han studerte kartplaten, hvilket ikke urodde os stort da den korresponderende natur var bedre skjult enn nogen sinde, og han skulte til det berg av tomme hermetikkbokser som hadde hobet sig opp utenfor teltene. Han hadde dog intet imot å være oss behjelpelig med å øke det videre, og stemningen ble god.

Han hadde med sig minimalt utstyr og ingen sovepose. Da han var en eldre mann hadde det været selvfølgelig at jeg bød ham min, men omsendighetene lå jo lite tilrette herfor, da det fremdeles gjenstod en rekke opprenskningsaksjoner før den innbød til fremmed bosetning. Nokså forlegen forklarte jeg ham forholdet, men han bare lo og sa at det gjorde da ingen ting. Han hadde en deilig natt i posen mens jeg frøs halvt fordervet på gulvet. Jeg lærte da at jeg fremdeles heftet mig for sterkt ved livets bagateller, og ikke så skilleveien mellom smått og stort.

Besøket hadde også den fordel at vor innsats ble riktig vurdert. Når det senere ble tale om at den eller den hadde hat det fælt under arbeidet, da kom det lunt fra chefen at det var bare løytnant B. som kunde snakke om

slikt - for han hadde vært i Skjomen.

Nedklemmt mellom Sælkacokka og Storsteinsbreene lå det 10 km. lange vann Sælkajavrre. Det var islagt lenge utover someren, men avsløret omsider en irrgrøn farge som stod godt til Bretungene som veltet ned mot det. Dette Gjende nordenfor polarsirkelen sammen med avløpselva Sælkajokka truet med å låse oss ute fra Storsteinfjellets tinder og breer, hvis uberørthet vi ennå ikke hadde brutt. Da saken ble akutt fant vi allikevel et sted, hvor forgreninger tillot en ikke ufarlig vadning. Det iskalle vann gikk oss på midt på livet og luttret og rensset oss to ganger om dagen inn i den rene forbandelse. Ialfall ødela det flere dager i trekk det meste av morgenens glede og aftenens stemning. Heller ikke i de mellemliggende timer hadde vi lett for å øyne den guddommelighet som skal ligge i hver ny dag. Vi var redusert. Tre måneders isolasjon i disse øde, livsforlatte områder i evig vandring på ur og bre uten et strå å klynge oss til var ikke blitt uten virkninger. Vi følte oss i slekt med kløvrenen når den slepte sig avsted med sløvt blikk.

Men også denne gang tok det slutt. I Narvik ofret jeg skjegget og det meste av renen.

”Nordland er nu ferdigmålt”, stod der nogen dager senere i en kort notis i avisene.